

Tipta değerler eğitimi

Zübeyde Kaçal

1982 yılında Ankara'da doğdu. 2007 yılında Ege Üniversitesi Hemşirelik Bölümünden mezun oldu. Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam eden Kaçal, halen Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde görev yapmaktadır.

Prof. Dr. Mustafa Altındış

1966 yılında Konya'da doğdu. Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 1989'da mezun oldu. Aynı fakültenin Mikrobiyoloji Anabilim Dalı'nda doktora eğitimini tamamladı. 1999 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı'na kurucu öğretim üyesi olarak atandı. 2002 yılında Viroloji Bilim Doktoru, 2005 yılında Klinik Mikrobiyoloji Doçenti oldu. Erasmus kapsamında Macaristan ve Avusturya'da misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Bir yıl kadar görevli bulunduğu İngiltere NHS Leeds Teaching Hospitals'de laboratuvar kalite sistemlerini inceledi, moleküler viroloji referans laboratuvarında çalıştı. Dr. Altındış, 2013 yılından beri Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı ve Tıbbi Viroloji Bilim Dalı Başkanlıklarının yanı sıra Diş Hekimliği Fakültesi Dekan Vekilliği görevini yürütmektedir.

Eğitim, bir bilgi ve beceri kazanma işi, gelişme ve yetiştirme alanıdır. Eğitimin temel amacı insan davranışlarını geliştirme ve kişiliğin oluşturulmasıdır. Değer ise kişinin doğru eyleme yönelmesine rehberlik eden kılavuz, standart ve kurallar bütünüdür. Değerler eğitimi ailede başlayıp yaşam boyu devam etmektedir. Yaşamda bu kadar önemli olan değerler eğitimine, "altı yaş geç" diyen eğitim düsturu gereğince ailede başlayıp okul dönemlerinde müfredat içerisinde de farklı şekillerde yer verilmesi gerekmektedir. İnsan sağlığı, ruh-beden bütünlüğü ve nesillerin geleceği ile birebir ilgili olan tıp mesleği eğitiminde ise değerlerin önemi açıktır. Değerler eğitiminin tıp eğitim müfredatının her aşamasında farklı biçim ve yoğunluklarda yer alması gerekmektedir. Bunun en önemli gerekçesi ise tıp mesleğinin insan, yaşam ve canlılık odaklı olması, insan sevgisi ve etik değerlerle yapılması gerektiğindedir.

Eğitim ve Değer ilişkisi

Eğitim, bir gelişme ve geliştirme işi olduğu kadar davranış örüntülerini de değiştirme sürecidir. Eğitim, yetiştirmek istediği kişilerin iyi donanıma sahip olmalarının yanı sıra iyi birer karakter ve bilinç sahibi bireyler olmalarını da bekler. Eğitim ve öğretim, bireye bilgi kazandırma ve meslek edindirmek aşamasında davranışların şekillenmesi ve kişiliğin oluşturulmasını da gerçekleştirebilir. Eğitimin, düşünürler

açısından amaçlarına bakıldığında; Sokrates için eğitimin amacı; her türlü dogma ve ön yargılardan uzak, berrak fikirli, ahlaklı ve zamanlar üstü değerlere ve doğrulara inanmış kişiler oluşturmak derken Platon, "bilinçli ve ahlaklı yurttaş oluşturmak yoluyla erdem ve adaleti öncelleyen toplumlara erişebilmenin söz konusu olabilir, şeklindedir. John Locke ise eğitimi, "bireylerin mutluluk ve gelişmişliğini ilerilere taşıyacak bireyler yetiştirmek" olarak tanımlar. Eğitimin temel amacı iyi karakter, erdemli eylem alışkanlıkları ve temel insani değer davranışlarını bireye benimsetmesidir.

Değerler Eğitimi

Değerler, normlar ve ahlak kavramları; hem zihnimizde canlandırdıklarıyla hem de eğitim alanı içinde oluşturdukları niteliklerle giderek önem kazanan ve tüm dünyada tartışılan konular haline gelmiştir. Terim olarak değer; objeler ve olaylar hakkında yapmış olduğumuz olumlu ve tüm değerlendirmeleri ifade etmektedir. Değerler, kişilere neyin kıymetli olabileceğini, hangi seçeneklerin irdelenmesinin anlamlı olacağını dahası hayata nasıl yaklaşılması gerektiğini belirler. Değer kavramı, sosyologlar, psikologlar, felsefeciler ve eğitimcilerin müştereken üzerinde durdukları bir olgudur. Bu nedenle bireylerin davranışlarını belirleme gücü açısından psikoloji, toplum üzerine olan etki açısından sosyoloji, her kültürün farklı değerlere sahip olması açısından antropolojiyi ilgilendirmektedir. Adil, dürüst,

sorumlu, onurlu, saygılı, özverili, yardım seven, toleransı yüksek, cesur, sevgi dolu, sadık, okuyan, sağduyulu, şefkatli, iyilik seven, sabırlı, çalışkan, azimli ve iyi niyetli olma öncelikli değerlerimiz arasında sayılmaktadır. Ayrıca değerler bir kültür içinde şekillenir ve etki ederek insanlarla özdeşleşir. Değer eğitimi ise insanı insan yapan temel özelliklerin oluşmasına yardımcı olmanın yanı sıra bilinçli ve amaçlı davranışın genel kriteridir. Değerler eğitimi, genellikle sosyalleşme sürecinde yakın/uzak çevredeki kişiler tarafından öğretilir ve üstlenilir. Bireyin bağlı olduğu ve yaşadığı değerleri o kişinin toplumsal statüsünün şekillenmesinde önemli olacaktır. Değerleri sayesinde bireyler, öteki kişiler ile etkin iletişim ve ilişkiye girebilir ve seviye ve statüsünün oluşmasında belirgin bir platform oluşmasını sağlarlar. Bu açıdan değerlerin hem birey hem de toplum açısından faydaları bulunmaktadır. Değerler, bireyin sosyalleşmesinde, tercihlerinde ve davranışlarında yol gösterici olurken; toplum açısından sosyal kontrol mekanizması ve dayanışma aracı olarak iş görmektedir. Değerler eğitiminde asıl amaç; bilgili, erdemli, karakterli, ahlaklı ve kişilik sahibi dürüst bireyler yetiştirmektir.

Değer Eğitiminde Temel Süreçler ve İlkeler

Değer eğitimi; akıl yürütme ve mantıklı olmayı destekleme, empati kurma, özsaygı ve iş birliği geliştirme gibi dört genel süreci kapsamaktadır. Değer öğretimi yaklaşımlarından bir kısmı doğrudan

öğretmene, bir kısmı akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine ağırlık vermektedir. Bu yaklaşımların bazıları değer öğretimine ders programları içerisinde yer verilmesi gerektiğini; diğer bir kısmı ise sadece okul içinde değil okul çevresinin de bu sürece dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Değerler eğitiminde yapılan uygulamalar, ilgili oldukları ana yapı ile ilişkilendirilerek kendi içerisinde gruplandırıldığında; değerler doğrudan öğretimi (değer aktarma), değer gerçekleştirme/geliştirme yaklaşımı ve bütüncül yaklaşım olmak üzere üç yaklaşımdan bahsedilebilir.

Değerler Eğitimi Yöntemleri

- Değerlerin telkin edilmesi; model olma, pekiştirme, buldurma, canlandırma, taklit, oyun, rol oynama etkinlikleri bu grupta yer alır.
- Davranış değiştirme; çevrenin etkisi ile şartlanma sonucu öğrenilmiş davranışlardır.
- Değer açıklama/belirginleştirme; bireyin kendinde var olan değerler üzerinde düşünmesini ve farkına varmasını sağlama yöntemidir.
- Değer analizi; değerler ile karar verilmesi gerektiğinde bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilme yöntemidir.
- Ahlaki muhakeme/sorgulama; bireye doğru/yanlış, iyi/kötü gibi yargılamalar arasında ayırım yapma gücü kazandıran, toplumsal davranışlarını etkili hale getiren yöntemdir.
- Konstanz yönetimi ile ikilem tartışmaları; yöntemi demokratik bir toplum, sağlıklı bireyler ve barışçı toplumların var olmasını hedeflemektedir.
- Adil topluluk okulları; kurallar ve kararlar okul toplumu oluşturan tarafların katıldığı etik tartışmalar sonucunda alınmaktadır.
- Değerlerin gizli (örtülü) öğretimi; resmi müfredatta açıkça belirtilmeyen ancak kazanılması arzu edilen bilgi, tutum ve değerlerin öğrenim süreci ya da ders dışı etkinlikler ile öğretilmesidir.

Bu yaklaşımların dışında vatandaşlık eğitimi, insani değerler eğitimi, cinsellik eğitimi ve demokratik değerler eğitimi gibi çeşitli sınıflandırmalar da yapılmaktadır.

Tıp Eğitimi

Tıp eğitimi, sağlık hizmet sistemi arasındaki temel öğelerden biridir ve eğitim programları çok kapsamlıdır. Tıp eğitiminin evrensel amacı; tanı ve tedavi tekniklerini bilen, kendini insan sağlığının korunmasına ve hastalıklarının tedavisine

adanmış ve insan denen biyo-psikososyal varlığın tüm ihtiyaçlarına duyarlı hekimler yetiştirmek, hekim kimliğinin ve hekimlik rolünü kazandırmaktır. Bu rolün kazanılmasında değerler büyük önem taşımaktadır. Çünkü değerler; kişiye ve kişinin yaşadığı topluma şekil vermeyi hedefleyen kurallar bütünüdür. Değişime ve gelişime açık olmanın yanı sıra değişmeyen bir yanı da vardır. Yaşanarak gözlenerek ve hissederek öğrenilir. Bütüncül bir bakış açısı gerektirir. Değerler eğitiminde amaç, akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesidir. Biyoetik eğitimi de bu eğitimin temel bir parçasıdır. Çünkü biyoetik eğitim, bilişsel bilgi kazanmanın yanı sıra tutum değişikliği, karar verme, akıl yürütme ve eleştirel düşünme becerilerini de kapsar.

Tıp ve sosyolojideki hastaları yalnızca bir obje olmanın ötesinde sosyal çevreleri tarafından büyük ölçüde etkilenen varlıklar olarak kabul eden anlayış, tıp fakültelerinde mesleki değerlerin kazandırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Ulusal Çekirdek Eğitim Programı'na(UÇEP-2014) göre tıp eğitimi; sağlığın tanı ve tedavisi ile ilgili tüm proseslerde biyopsikososyal ve kültürel açıdan bütüncül yaklaşan, deontolojik açıdan tabiplik misyonu, kimliği ve nosyonu oluşmuş, tabiplik tekniğini bilen dolayısı ile doktorluğu hakkı ile gerçekleştiren, kanıt dayalı tıp uygulamasında insani ve mesleki profesyonelliği de katarak bilinçli kanıtlar kullanan, sürekli mesleki ve bireysel konularda gelişme ve ilerlemeye açık, bireylerin ve toplumların ruh ve beden sağlığını koruyan ve geliştiren yaklaşımlarda *birey ve toplum açısından yararlı* biçimde değişim ve gelişime duyarlı, nitelikli doktorların yetişmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda değerler eğitiminin ders müfredatları içerisinde yer alması bu değerlerin hayata geçirilmesi ve davranışa dönüştürülmesinde oldukça önemlidir.

Profesyonizm

Amerikan İç Hastalıkları Derneği, profesyonizmi; "teknik açıdan bilgili, becerikli ve iletişim yetenekleri açısından mükemmel, etik değerlere bağlı, insani değerlere duyarlı(saygılı, onurlu, şefkatli ve empati yetenekli), sorumluluk alabilen, hasta hakkı ve çıkarlarını öncelleyen, görev bilinç ve sorumluluğu yüksek, onurlu ve dürüst olma hali" olarak tanımlamaktadır. Tıbbi profesyonizm tıp fakültesinde başlayıp meslek hayatı boyunca devam etmektedir. Profesyonel değerleri kazandırmaya yönelik eğitimlerin, mesleki değerler ve etik, iyi hekimlik uygulamaları, iletişim becerileri, profesyonizm, kliniğe giriş, sanat ve insan bilimleri, kişisel ve profesyonel gelişim gibi farklı başlıklar altında verildiği görülmektedir.

Tıpta Değerler Eğitimi; Kim Tarafından ve Ne Zaman Verilmeli

Değerler eğitiminin tüm eğitim programları içerisinde entegre edilerek verilmesi gerekmektedir. Klinik eğitim faaliyetleri başlayana kadar her dönemin ders içeriğinde olması gereken değerler eğitimi, klinik eğitim döneminde küçük gruplarla yapılan olgu tartışmalarıyla daha etkili hale gelecektir. Tıp tarihi ve etik ya da tıp eğitimi alanlarında uzman öğretim elemanları tarafından verilmesi öğrenciler açısından daha faydalı olacaktır. Ancak diğer öğretim üyelerinin de bu konuda sorumluluğu bulunmaktadır. Tıp eğitimi uygulamalı bir eğitim olup asıl uğraşı insan ve insan hayatıdır. Bu nedenle insana özgü değerler mutlaka bilinmelidir. Bu bağlamda tıp eğitimi sırasında temel etik ilkeler olan; özerkliğe saygı, zarar vermeme, adalet ve yararlı olma ilkelerinin çok iyi bilinmesi gerekmektedir.

Özetle insan biyopsikososyal bir varlıktır. Bu nedenle sağlıkta değerler eğitimi öğretimi kaçınılmazdır. Değer eğitiminin etkinliğinde eğitim alanındaki yeni gelişmelerin transferi, çağın gerektirdiği teknolojik imkânların seferber edilmesi, çeşitli yaşantıların ve yaşam alanlarını sağlanması, sorumluların duyarlılıklarının artırılması, yüreklendirilmesi, medya, yerel yönetimler, kamu kurumları, sivil toplum örgütlerinin de içinde bulunduğu ulusal stratejilerin geliştirilmesi gibi çeşitli faktörlerin olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Kaynaklar

- Akbaş, O., "Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış" *Değerler Eğitimi Dergisi Cilt 6, No. 16, 9-15, Aralık 2008.*
- Avşar, Z. Ü., Cansever, Z., Acemoğlu, H., Sattar Khan, A., Avşar, Ü., "Üçüncü Sınıf Tıp Öğrencilerinde Profesyonizm Farkındalığını Arttırma: Bir Çalışmanın Sonuçları" *Tıp Eğitimi Dünyası Dergisi. 2012;35/21-29.*
- Cihan, N. "Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış" *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter 2014, p. 429-436, Ankara-Turkey.*
- Dilmaç, B., Ulusoy, K. "Değerler Eğitimi" 2015, Ankara, 9-15.
- Gülpinar, A. M., Gürpınar, E., Songur, A., Vitriuel, A. "Ulusal ÇEP 2014" 22-30.
- Köylü, M., "Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi" *Nobel kitapevi, 2016 Ocak, 33-35.*
- Oğuz, Y. "Klinik Etik Eğitimi" *Klinik Etik, Nobel kitapevi 2001/149-153.*
- Özan, S. "Tıpta Profesyonizm Eğitimi" *IV. Ulusal Tıp Eğitimi Kongresi 2-5 Mayıs 2006, Adana 15-18.*
- Vatansever, K. "Tıpta Etik ve Entelektüel Gelişme ve Biyoetik Eğitimi" *Değişen Dünyada Biyoetik, 50.*
- Yazıcı, K., "Değerler Eğitime Genel Bir Bakış" *TÜBAR-XIX-/2006, 500-503.*